

НЕГОДА М.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФОНЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ П'ЄМОНТСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

У статті встановлено характерні відмінності у системі вокалізму та консонантизму п'ємонтського діалекту по відношенню до італійської мови, проаналізовано еволюційний розвиток голосних та приголосних звуків, виявлено походження основних звуків діалекту.

Ключові слова: п'ємонтський діалект, фонетичні характеристики, голосні та приголосні звуки, італійська мова.

В статье установлены характерные отличия в системе вокализма и консонантизма пьемонтского диалекта по отношению к итальянскому языку, проанализировано эволюционное развитие гласных и согласных звуков, выявлено происхождения основных звуков диалекта.

Ключевые слова: пьемонтский диалект, фонетические характеристики, гласные и согласные звуки, итальянский язык.

The article observes the characteristic differences in vowel and consonant system of Piedmontese dialect towards Italian language, analyzes the evolutionary development of vowel and consonant sounds and identifies the origin of sounds in dialect.

Key words: Piedmontese dialect, phonetic characteristics of vowel and consonant sounds, Italian language.

Актуальність дослідження. П'ємонтський діалект викликає підвищену зацікавленість науковців до розгляду цього діалекту як самостійного варіанту мови у системі північних діалектів Італії, що має свою структуру, а також вирізняється особливостями вимови.

Об'єктом роботи є діалекти північної частини Італії зі своїми фонетичними характеристиками та взаємозв'язки цих діалектів між собою.

Мета статті полягає у виявленні основних відмінностей, які існують у фонетичній системі п'ємонтського діалекту, встановленні еволюційного розвитку голосних та приголосних звуків цього діалекту.

Негода М.М.

Вимова – це беззаперечно одна з основних складових частин італійської мови де найбільше спостерігається регіональний різновид вимови. Цікаво те, що деякі регіональні характеристики вимови слів можуть не мати географічного розташування що відповідає граматичним регіональним особливостям. Певні особливості вимови стали загальними для регіону більш широкого, ніж діалектна територія, з якої вони походять [1:256].

У фонетичній системі діалекти галло-італіків, до яких відноситься п'ємонтський діалект, мають схожість із французькими та провансальськими діалектами. Для них характерні такі мовні процеси як, наприклад: розвиток голосних переднього ряду, які при вимові округлюються, утворення дифтонгів у відкритому наголошеному складі, і часте випадання ненаголошених голосних.

З фонетичної точки зору, досліджуваний нами діалект відрізняється від літературної мови через набір мовних звуків, якими він володіє. Цей діалект багатий на звуки, які відсутні у мовному стандарті італійської мови. Такі звуки є результатом фонетичних процесів, які відбулися на території поширення діалекту і можуть використовуватись мовцями навіть у розмові італійською літературною мовою [1:239].

Таблиця 1

Звуки п'ємонтського діалекту, які не притаманні італійській мові

ch	[k]	В кінці слова	tòch
cc	[tʃ]	В кінці слова	sbrincc
e	[ɛ]	У закритому складі	mercà
e	[e]	У відкритому складі	lese
è	[ɛ]		café
é	[e]		fé
ë	[ɐ]		chërde
f	[f]		fassolét
gh	[g]	В кінці слова	lagh
gg	[dg]	В кінці слова	magg
j	[j]	Як у слові «ieri»	cavej

j	[j]	Заміняє буквосполучення «gl»	feuje
n	[ŋ]	В кінці слова	can
nn	[n]	В кінці слова	ann
o	[u]		sol
ò	[o] відкрита		fòrt
ó	[o] наголошена		ragó
s	[z]	В кінці слова; Між голосними	nas
ss	[s]	В кінці слова; Між голосними	fossal
u	[u] у франц. мові		butir
v	[u]	В кінці слова	euv
z	[s]		zanziva

Розглянемо основні риси п'ємонтського діалекту на рівні вокалізму. Ці риси стосуються архаїчного діалекту, що функціонує у невеликих центрах та селах.

На території регіону П'ємонт спостерігається історично сформована тенденція, в якій голосні звуки за винятком [a] випадають [1:244], наприклад: *sposi* > [ʃpys] [9:7]; *sposa* > [ʃpuza]; *spose* > [ʃpus] [8:49].

Типовим явищем п'ємонтського діалекту є усичення не лише кінцевої голосної, а й приголосної, яка її передусє, якщо ця приголосна є або N, або L, наприклад: *giovane* > *giuvu* [8:34]; *termine* > *termu* [8:73]; *rugGINE* > *riisu* [8:71]; *loro cantano* > *a cantu* [8:54].

У п'ємонтському діалекті використовується протетична голосна «è» перед словами, які починаються на s+приголосна, чи групу приголосних і якщо попереднє слово закінчується на приголосну: *quatr èfnoj* [2].

Зустрічається палаталізація [a] у [e], але лише у інфінітиві дієслів першої дієвідміни [3:3], тобто: *cantare* > *canter* > *cantè* [8:54].

На відміну від тосканського діалекту, що є основою італійської мови, закрита латинська голосна [E] зазнала дифтонгізації і перейшла у дифтонг [Ei]: *bere* > *beive* [8:39]; *tela* > *teila* [8:61]; *mese* > *meis* [8:41], за

винятком коли за нею слідує назальна приголосна [3:3]: *catena* > *cadena* [8:39].

Також характерною рисою є історична дифтонгізація наголошених [e] та [o] у відкритому складі [1:243], наприклад: *tela* > [ʔe ɪla] [9:8]; *fiore* > [ffjʊr] [8:61].

Якщо за голосними середнього та переднього ряду слідує ненаголошений голосний переднього ряду [i] чи [u], то кінцева голосна [u] переходить в [o] [1:243].

До вимови, характерної на території Паданської рівнини, перейшла з Нарбоннської Галлії вимова [Û] замість [U], що змінило і вимову слів, наприклад: *scuro* > *sciür* [8:37], *fuso* > *fis* [4:32], *lume* > *lüm* [8:35].

На гірській території звук [Û] залишається тільки у словах чоловічого роду *crudo* > *crü* [5:110], тоді коли у жіночому роді залишається [U], тому ми маємо *cruda* > *cru(v)a* [4:27].

У чистій вимові п'ємонтського діалекту, яким розмовляють у Монферрато, спостерігається продовження цього явища, коли [Û] була видозмінена і замінена на [I]: *fuso* > *fis* [9:9], *lume* > *lim* [3:3].

Серед інших особливостей п'ємонтського діалекту спостерігається існування огублених голосних переднього ряду (які відсутні в італійській мові) [1:243].

Фонетичні зміни на північних територіях Італії мають розглядатися через призму відносин з Галлією та мовного престижу французької мови, який в певний час був поширений на території рівнини ріки По. Що стосується голосних звуків на півночі Італії, то їхня схема може бути представлена майже як постійний блок [6:192]:

Таблиця 2

Фонетика голосних звуків північно-західної частини Італії

	A	
E	Ö	O
I	Û	U

Слід зауважити, що особливості консонантизму п'ємонтського діалекту також мають відмінні від літературною мови риси.

Палаталізація груп приголосних + L, яку принесли з собою Лангобарди, які прийшли в Італію з півночі. У північній Італії, на території П'ємонту, Ломбардії, Емілії Романії, цей феномен розвився далі до появи в словах гортанних приголосних [6:213].

Крім того однією з головних особливостей п'ємонтського діалекту можна вважати і назалізацію кінцевих приголосних, особливо це стосується такого звука як: [ŋ] [1:246-247].

Склади «*ce*», «*ci*», де у латинській мові [c] може бути велярною [k], у п'ємонтському діалекті вона переходить у альвеолярну афrikату [s]: *centum* > *sent*.

Проривні приголосні латинської мови [p], [t], [k] стають слабкими чи взагалі зникають: *formicam* > *furmia* [2].

Північні діалекти на фонетичному рівні характеризуються соноризацією латинських інтервокальних глухих приголосних. Як приклад, розглянемо випадок, коли у північних діалектах звук [s], що з'явився з палаталізації велярних приголосних перед голосними переднього ряду, переноситься у діалект і змінює слово [1:239], наприклад: *città* стає [si'ta] [8:56].

Іншу особливість, яку ми відмітили щодо літери [s] якщо вона стоїть між голосними, то її вимова не збігається з правилами вимови за стандартом італійської мови, тому що [s] є похідною від [ss] і тому ми маємо: *cassa* за стандартом вимови ['kassa], що у діалекті стає ['ka:sa].

А [z] є результатом переходу до діалекту [s]: *casa* ['ka:sa] стає ['ka:za], *chiese* > ['kje:ze], *naso* > ['na:zo] [8:31], і т.д.

За нашими спостереженнями мовці п'ємонтського діалекту не розрізняють подовження приголосних, і тому різниця між вимовою [z] та [zz] є похідним результатом гіперкоррекції у вимові слів [1:263].

На прикладі переходу слова *acqua* у *eva* [8:50] у діалекті, бачимо втрату велярної дзвінкої [k], що спричинило і решту змін у слові [7:291].

Буквосполучення [kt], яке історично перейшло в італійську мову як [tt] у п'ємонтському діалекті зупинилося на перехідному етапі [jt]: *latte* > *lajt* [4:41].

А буквосполучення [kl] та [gl], переходячи в італійську мову з латині, у п'ємонтському діалекті стали [tʃ] та [dz] [1:246], наприклад: *chiede* > [tʃa:ma] [8:32]; *orecchio* > [u'redza] [8:72].

Такі звуки як [λ] та [ʃ], що походять від буквосполучення «gl» та «sc» і притаманні стандартному італійському мовленні відсутні у діалекті регіону П'ємонт і замінюються такими звуками як: [lj] та [sj] [1:257], наприклад: *figlio* > [ʃi:ljo]; *sciame* > [ʃja:me] [8:36].

На противагу решті північних діалектів, де піднебінні африкати [dz] та [tʃ] (які походять від [g], [k] перед голосними переднього ряду) з часом втратили свою палаталізацію і стали [z] та [s], у п'ємонтському діалекті вона зберігається і у сучасному діалектному мовленні.

П'ємонтський діалект характеризується історичним явищем випадіння приголосних, яке породило іншу характеристику – відсутність у діалекті типового для італійської мови подовження приголосних, яке спостерігається на решті територій Італії. Цим самим, п'ємонтський діалект показує тенденцію до не розпізнавання довготи приголосних звуків, особливо при швидкій їхній вимові та у мовленні менш освіченого населення [1:257]. Як результат такого явища, ті мовці, що намагаються використовувати подовження у вимові приголосних у середині слова, часто забувають робити подовження на межі слів, наприклад: *a casa* у стандарті італійської літературної мови має бути [ak'ka:sa] у п'ємонтському варіанті звучить як: [a 'ka:za] [1:262].

На Паданській рівнині діалекти мають здатність до сприйняття слова, що не входить до складу італійської лексики, з частковою його асиміляцією, як наприклад: [admos'fɛ:ra], [tɛ:gnika], [vʲɛ:dnam] і т.д.

А слова, які стали інтернаціоналізмами, наприклад такі як: *gangster* та *smoking* часто вимовляються як: [ganster], [zmo:kin].

П'ємонтський діалект, через мовний вплив сусідніх діалектів, краще сприймає і засвоює слова, у яких приголосні стоять в кінці слова, але у цьому випадку кінцеві дзвінки приголосні приглушуються під час вимови [1:255], наприклад: *club* > [klup]; *nord* > [nort]...

На противагу тосканському слову *chiama*, у північних діалектах з'являється слово *ciama* [4:21], замість *ghiana* - *gianda* [8:71], тобто, спостерігається відмова у використанні літери [h] у таких буквосполученнях як: «*ch*», «*gh*» [6:213].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Нами було розглянуто основні риси п'ємонтського діалекту на фонетичному рівні. В італійській літературній мові не має загальної моделі вимови звуків. Діалекти відрізняються від літературної мови через присутність звуків, якими вони володіють. Фонетичні зміни на території Паданської рівнини розглядаються у порівнянні з мовною системою Галлії та Франції, панування яких було на цих територіях. Таким чином, вивчення звукових відмінностей п'ємонтського діалекту від літературної мови потребує більш детального розгляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Maiden M. Storia linguistica dell'italiano/ Martin Maiden [trad. P. Maturi]. – Bologna: Società editrice il Mulino, 1998. – 307 p. 2. *Lingua piemontese*. Wikipedia. [Risorse elettroniche]: Modo di accesso: http://it.wikipedia.org/wiki/Lingua_piemontese. 3. Devoto G I dialetti delle regioni d'Italia/ Giacomo Devoto, V. Giacomelli. – Firenze: Diana, 1972. – 160 p. 4. Pipino M. Vocabolario piemontese/ Maurizio Pipino. – Torino: Reale Stamperia, 1783. – 92 p. 5. Pasquali G. Nuovo dizionario piemontese/ Giovanni Pasquali. – Torino: Libreria editrice di Enrico Moreno, 1869. – 621 p. 6. Devoto G Il linguaggio d'Italia / Giacomo Devoto. – Milano: BUR SAGGI, 1999. – 406 p. 7. Grassi C. Italiano e dialetti / Sobrero A. // Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi. – vol. 2. – 2006. – P. 279–310.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. *Fiabe italiane* / [raccolte dalla tradizione popolare durante gli ultimi cento anni e trascritte in lingua dai vari dialetti da Italo Calvino]. – Torino: Einaudi, 1956. – Volume primo. – 448 p. 9. Calvo E. Poesie piemontesi / Edoardo Calvo. – Torino: stampatori-librai la Vedova Pompa e Figli, 1916. – Edizione terza con aggiunte. – 79 p.